

# Yozgatlı Fennî Divanı'ndaki Farsça Şiirler\*

HASAN EKİCİ\*\*

Persian Poems in the Divan of Yozgatlı Fenni

## Ö Z E T

Klasik Türk edebiyatı şairlerinin divanlarına bakıldığında az da olsa Arapça ve Farsça manzumelerin yer aldığı görülmektedir. Bu şahsiyetlerden biri de Klasik Türk şiirinin XIX. yüzyıl şairi Fennî'dir. 1850 doğumlu olan Mehmed Said Fennî, aslen Yozgatlıdır. Yaşamı boyunca değişik görevlerde bulunan şair 1918 yılında Ankara'da vefat etmiştir. Küçük yaşlarda aldığı eğitim yanında şiir sanatını çok geliştirmiş ve klasik dönem divan şairleriyle boy ölçüşecek düzeyde şiirler kaleme almıştır. Fennî'nin Bâkî, Fuzûlî, Nâbî ve Nedîm gibi zirve şairlerin şiirlerine yazdığı tahmisler ve nazireler onun klasik Türk şiirindeki yetkinliğinin bir göstergesidir. Farsça ve Arapçaya o dillerde eser verecek kadar hâkim olan Fennî, klasik Türk şiirinin son dönem şairlerindedir. Yaşadığı dönemden günümüze kadar sadece şairliğiyle değil aynı zamanda hattatlık ve hakkaklığı ile de dikkat çekmiş bir sanat adamıdır. Türkçe şiirlerinde olduğu gibi Farsça şiirlerinde de aşk ve aşkın hallerinden, sevgilinin güzellik unsurlarından, varlık ve olayların anlamlandırılması gibi konulardan bahsetmiştir. Ayrıca şiirlerinde bazı meflumları dinî ve tasavvufî muhteva yönden değerlendirdiği görülmektedir. Şairin Divanı'ndaki Farsça şiirleri; bir tahmis, bir nazm ve üç gazel nazım şekliyle yazılmış manzumelerden oluşmaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak; Yozgatlı Mehmed Said Fennî'nin hayatı, ilmi ve edebî yönü ile eserleri hakkında bilgi verilecektir. Ardından Ali Şakir Ergin tarafından neşredilen Divanı'ndaki Farsça şiirler, biçim ve muhteva yönünden kısaca incelendikten sonra günümüz harflerine aktarılıp tercüme edilecektir.

## ANAHTAR KELİMELE R

Klasik Türk şiiri, Yozgatlı Fennî, Farsça, şiirler, Tercüme.

## ABSTRACT

When we consider the divans of classical Turkish literature poets, it appears that there are few Arabic and Persian poetry. Fenni, who is the XIX. century poet, one of these personalities. Mehmed Said Fenni, born in 1850, is originally from Yozgat. The poet, who had different works during his life, died in Ankara in 1918. In addition to the education he received at a young age, he developed the art of poetry and wrote poems at a level to compete with the classical period divan poets. The tahmis and nazires written by Fennî on the poetry of finest poets such as Bâkî, Fuzûlî, Nâbî, and Nedîm are evidence of his proficiency in classical Turkish poetry. Fennî, who was good at writing Persian and Arabic works, was one of the last term poets of classical Turkish literature. Fenni was a man of art who has attracted attention not only in poetry but also in the fields of calligraphy and carving from the time he lived until today. Fenni handled love and the states of love, the elements of the lover's beauty, the meaning of existence, and events in his Persian poems as well as in Turkish poems. Moreover, it was possible to see that Fenni assessed some ideas in his poetry from a religious and mystical point of view. Persian poems in the poet's Divan; one tahmis, one verse, and three ghazals consist of verses written in verse.

Firstly, information about Yozgatlı Mehmed Said Fennî's life, scientific and literary aspects, and his works will be given in this study. After that, the Persian poems in his Divan published by Ali Şakir Ergin will be translated into today's letters after a brief analysis in terms of form and content.

## KEYWORDS

Classical Turkish Poetry, Yozgatlı Fenni, Persian, poems, translation.

\* Makalenin Geliş Tarihi: 25.12.2021/ Kabul Tarihi: 26.04.2022.

\*\* Doç. Dr. Aksaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü, (hasanekici@aksaray.edu.tr), Orcid Id: 0000-0003-2004-1371.

## Giriş

Klasik Türk şiiri, nazârî ve estetik kaideleri itibarıyla Arap ve Fars edebiyatlarının tesiri altında tekâmül etmiş bir edebiyattır. Özellikle sanat ve edebiyatta İranlı sanatkârların Türk şairleri üzerindeki etkisi yadsınamaz. Bununla birlikte klasik Türk şairleri, tamamıyla bu edebiyatı taklit etmemiş, bu edebiyata kendi ruh ve zevklerini de yansıtmışlardır (Yıldız, 2004: 161-62). Bu bağlamda ilk dönem klasik Türk şairlerinden son dönem şairlerine kadar yazılan divanlarda Farsça şiir örneklerinin yer aldığı görülmektedir. Bu minvalde Farsça şiir yazan isimlerden biri de son asır Osmanlı şair, hattat ve hakkaklarından olan Fennî'dir.<sup>1</sup> Fennî, H. 1268/M.1850 yılında Yozgat'ın Tekke mahallesinde doğmuştur. Aldığı eğitim, yaşam tarzı ve edebî kişiliğiyle dönemi itibarıyla dikkat çeken bir şahsiyettir. Kaynaklarda asıl adının Mehmed Said olduğu belirtilen Fennî, daha öğrencilik yıllarından itibaren edebiyatla özellikle de şiirle ilgilenmeye başlamıştır. İlk eğitimini babasından alan Fennî, daha sonraki süreçte devrin tanınmış simalarından biri olan Reîsülküttâb Âkif Paşa'nın yeğeni Ömer Râgıp Efendi'den özel olarak Arapça, Farsça ve hüsn-i hat dersleri almıştır. 1875 yılında memuriyet hayatına başlamış olan Mehmed Said Efendi, yaşamı boyunca farklı görevlerde bulunmuş ve en son 1911 yılında Ankara Erkek Öğretmen Okulunda hüsn-i hat öğretmenliği yapmıştır. Keskin zekâsı ve dâhiyane özelliklerinin verdiği öz güvenden olsa gerek icra ettiği hiçbir vazifede tatmin olmayan Fennî, H.1336/M.1918 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir.

Fennî'nin tasavvufî neşve ile yazdığı ilk şiirlerinde babası Hacı Sadık Efendi ile Amcazâdesi Ömer Rağıp Efendi'nin tesirleri görülmektedir. Kabiliyeti sayesinde şiir söyleme hususunda kendini geliştirmiş, klasik Türk şiirinin zirve şairlerinden Fuzûlî, Bâkî, Nâbî ve Nedîm'e başarılı tahmisler ve nazireler yazarak şairlik kudretini ortaya koymuştur. Bu bağlamda şiir ve şairlik kudretinin gelişmiş olduğunu edebiyat âlemine

<sup>1</sup> Fennî'nin hayatı, edebî kişiliği, eserleri, şiir ve şairlik anlayışı için bk. Ali Şakir Ergin (hızl.) (2021), *Yozgatlı Mehmed Said Fennî Dîvânı ve Tıpkıbasımı*, Ankara: Anıl Grup Matbaacılık Yayıncılık; Ali Şakir Ergin, (1995), "Fennî Efendi", TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 12, s. 349; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, (1969), *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi; Faruk Ay (2021), "Yozgatlı Fennî'nin Şiir ve Şair Anlayışına Dair Bazı Tespitler," *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (ESTAD)*, C. 4, S.1, s. 391-408.

ispat etmiştir. Şiirdeki bu başarısı ile etrafındakilerin tenkitlerini üzerine çeken Fennî, eski şairlerden nakiller yaptığı yönünde ithamlara maruz kalmıştır. Ancak o, yazdığı şiirlerde muarızlarına meydan okumuş, sanat ve şairlik yönünden onlardan üstün olduğunu ifade etmiştir:

Buyursun işte Fennî işte meydân-ı hünermendân

Fezâ'il-âşinâ bir şâ'ir-i mu'cîz-beyân yok mu (G. A 78<sup>a</sup>)

*Buyursun işte Fennî, işte hüner ehlinin meydanı! Bu meydanda üstün vasıflara sahip veciz sözler söyleyen bir şair yok mu (zannediyorsunuz)?*

Fennî, Farsça yazdığı bir gazelinin makta beytinde sanat, incelik ve estetik bakımından en üstün şair olduğunu belirtmiştir. Şiirlerinin İran'dan Turan'a kadar ulaştığını ve buralarda bilindiğini dile getirmiştir:

فنيا فاضل ترین شاعرانم شك مدار  
رفت تا ایران و توران شهرت گفتار من

Fenniyâ fâzılterîn-i şâ'irânem şek me-dâr

Reft tâ Îrân u Tûrân şöret-i goftâr-ı men (G. A 68<sup>b</sup>)

*Ey Fennî! Şüphesiz şairlerin en üstünü benim. Sözlerimin/şiirlerimin ünü ta İran'dan Turan'a kadar ulaştı.*

Fennî'nin bilinen iki eseri vardır. Bunlardan biri Ali Şakir Ergin tarafından yayınlanan *Divanı*'dır. Bu eserinde 13 münacat, gazel ve kaside şeklinde yazılmış 10 na't, 27 kaside, 4 muhammes, 8 tahmis, 4 müseddes, 3 müsebba, 1 müsemmen, 2 taştir, 246 gazel, 3 müstezad, 22 tarih, 9 şarkı, 1 lugaz, 24 kıt'a, 31 müfred, hece vezniyle yazılmış 6 şiir ile 1 Arapça ve 5 Farsça şiir yer almaktadır.<sup>2</sup> Ali Şakir Ergin, Fennî'ye ait şiirleri farklı defterlerden derlemiştir. Bu defterleri A, B, C, D, D.E gibi kısaltmalarla isimlendirmiştir. Yayınlanan bu divan üzerine iki yüksek lisans tezi çalışması yapılmıştır.<sup>3</sup>

Fennî'nin *Divan*'ı dışında Molla Câmî (ö. H. 898/ M. 1492)'den yaptığı *Bahâristân* tercümesi de vardır. Ayrıca münşeat örnekleri olan

<sup>2</sup> Ayrıntılı bilgiler için bk. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fenni-mehmed-said-fenni-yozgatli> (12.11.2021)

<sup>3</sup> İlgili çalışmalar için bk. Uğur Şen (2018), *Yozgatlı Mehmed Saîd Fennî Dîvânı Gazellerinin Şerhi, Yüksek Lisans Tezi, Yozgat: Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*; Şaban Karadeniz (2019), *Fennî Divanı Şerhi (Gazeller Dışındaki Şiirler), Yüksek Lisans Tezi, Yozgat: Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

mektup müsveddeleri ile talik, sülüs ve nesih yazı örnekleri, kazıdığı mühür örnekleri de bulunmaktadır (Ergin, 2021: XXI-XLI).

Bu çalışmada *Fennî Divanı*'nda yer alan Farsça şiirler ele alınacaktır. Fennî, klasik Türk şairlerinin çoğunun divanında görüldüğü üzere Farsça şiirler<sup>4</sup> kaleme almıştır. Ali Şakir Ergin tarafından yayınlanan *Divanı*'ndaki Farsça şiirlere bakıldığında şairin gerek vezin, kafiye ve redif gerekse kelime seçiminde şiirin konusunu gözettiği görülmektedir.

### 1. Farsça Şiirleri

Fennî Divanı'nda beş Farsça şiir bulunmaktadır. Fennî, bazı Farsça şiirlerin üst kısmına Fârisî (فارسی) şeklinde not düşmüştür. Bu şiirlerin ilki Fennî'nin Feyzî-i Hindî'nin (ö. H. 1004/M. 1595) gazeline yazdığı beş bentlik tahmistir. Sonra şairin sırasıyla 5 beyitlik bir nazm ile yedi, beş ve altışar beyitten oluşan üç gazeli bulunmaktadır. Fennî'nin şiirleri ve Divanı'ndaki varak numaraları şu şekildedir:

**Tablo 1: Nazım Şekilleri**

Sıra No	Nazım Şekli	Beyit/Bent Sayısı	Varak Numarası
1	Tahmis	5 bent	A 11 <sup>b</sup>
2	Nazm	5 beyit	A 34 <sup>b</sup>
3	Gazel	7 beyit	A 39 <sup>a</sup>
4	Gazel	5 beyit	A 40 <sup>a</sup>
5	Gazel	6 beyit	A 68 <sup>b</sup>

Fennî'nin Farsça şiirlerinde ritim ve âhengi sağlayan aslı unsurlardan biri olan vezinler şu şekildedir:

<sup>4</sup> Divanlarda yer alan Farsça şiirler hakkında yapılan bazı çalışmalar için bk. Fatih Başpınar, (2012), "Sultan II. Bayezid'in Farsça Şiirleri Üzerine", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 8, s. 37-66; Ozan Yılmaz, (2013), "Necâti Beg'in Farsça Şiirleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 11, s. 273-291; Mehmet Kanar, (2014), "Bâkî Divanı'ndaki Farsça Şiirler", *Doğu Esintileri*, S. 2, s. 1-40; Yusuf Babür, (2019), "Erzincan Mevlevihanesi'nin Son Postnişini Kemahlı İbrahim Hakkı'nın Farsça Şiirleri", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 12, Sayı 2, s. 368-392; Veyis Değirmençay, (2020), "Resmî ve Farsça Şiirleri", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 64, s. 33-47.

Tablo 2: Şiirlerde Kullanılan Aruz Kalıpları

Sıra No	Vezin	Bahir
1 (Tahmis)	Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün	Remel
2 (Nazm)	Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün	Remel
3 (Gazel)	Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün	Remel
4 (Gazel)	Müstef'ilâtün / müstef'ilâtün (Fa'lün / fa'ülün / fa'lün / fa'ülün)	Recez (Mütekârib)
5 (Gazel)	Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün	Remel

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Fennî Farsça şiirlerinde en çok remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbını kullanmıştır. Remel bahrinin bu kalıbı kullanım kolaylığı ve ahenk yönünden klasik Türk şairlerince en çok benimsenen ve tercih edilen kalıptır (İpekten 1999: 214). Şiirlerdeki vezin uygulamasına bakıldığında daha çok med ve vasl yapıldığı görülmektedir:

Med örneği,

Dilberî dîdem ki dîrüz **bûd** çeşmâneş kebûd

Der-dü çeşmem sünbülîstân şod pezirâ-yı vücûd (Gazel 1 A 39<sup>a</sup>)

Vasl (ulama) örneği,

Ne-reved ân ki be-şeh-râh-ı şerî'at **bakar est**

Bakarî nîz ne-şâyed ne bakar belki **har** est (Nazm 1 A 34<sup>b</sup>)

Yukarıdaki beyitlere bakıldığında Fennî'nin ahengi sağlayan unsurlardan kelime tekrarına da yer verdiği görülmektedir. İlk beyitte **çeşmem** ve **çeşmâneş** kelimeleri, ikinci beyitte ise **bakar** (öküz) kelimesi birden fazla tekrar etmiştir.

Fennî'nin Farsça şiirlerinde âhenk unsurlarından olan kafiye ve rediflerin nazım şeklinin belirlediği hususlara uygun olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda ilk sırada şairin Feyzî-i Hindî'nin gazeline yaptığı tahmis yer almaktadır. Feyzî-i Hindî'nin gazeli kafiye-i mücerrede ile yazılmıştır. Bu gazelin redifi ise "nâ-mahrem est" kelimesidir. Tahmis edilen bu manzumede bentler esas alındığında kafiye türlerinden iki bentte kafiye-i mücerrede ve üç bentte kafiye-i mürdefe kullanıldığı görülmektedir. Şiirdeki bentlerden hareketle kafiye türleri ve düzeni şu şekildedir:

Tablo 3: Tahmisteki Kafiye Türleri ve Kafiye Düzeni

Bentler	Kafiye	Kafiye Türü	Kafiye Düzeni	Redif
1. Bent	-m	Kafiye-i mücerrede	aaa (aa)	nâ-mahremest
2. Bent	-â	Kafiye-i mücerrede	bbb (ba)	me-kon
3. Bent	-ân	Kafiye-i mürdefe	ccc (ca)	der-dilem
4. Bent	-ûy	Kafiye-i mürdefe	ddd (da)	'ışk
5. Bent	-ân	Kafiye-i mürdefe	eee (ea)	gâfilend

Fennî, aslında yedi<sup>5</sup> beyitlik olan Feyzî-i Hindî'nin beş beytini tahmis etmiştir. Fennî'nin eklediği mısralar ile Feyzî-i Hindî'nin gazeli arasında hem şekil hem de muhteva yönünden bir anlam kaynaşması olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Fennî'nin Feyzî-i Hindî'nin gazelini tahmis ettiği bu manzumede başarılı sayıldığı söylenebilir. Ayrıca Feyzî-i Hindî'nin tasavvufi içerikli gazeli Fennî tarafından mana zenginliği ve ifade gücü yönünden uyumlu bir şekilde tamamlanmıştır.

Diğer şiirler, nazm ve gazel nazım şekillerinden oluşmaktadır. Beyitlerden oluşan bu nazım şekilleri tek kafiyelidir. Bu şiirlerdeki kafiye ve redifler şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 4: Diğer Şiirlerdeki Kafiye Türleri ve Redif

Nazım Şekli	Kafiye	Kafiye Türü	Redif
Nazm	-r	Kafiye-i mücerrede	est
Gazel	-ûd	Kafiye-i mürdefe	--
Gazel	-r	Kafiye-i mücerrede	--
Gazel	-âr	Kafiye-i mürdefe	men

Klasik Türk şiirinde ikiden fazla beyitli nazmlar, çoğunlukla övgü, yergi ve tarih düşürmede kullanılmıştır (İpekten 1999: 58). Fennî, nazm şeklinde yazdığı beş beyitlik bu şiirinde bir vaiz edasıyla dinî hususlara değinmiş, bu bağlamda şeriat yolunda olmayanları ve cahil kimseleri yermiştir. Ayrıca her şeyi zekâ terazisiyle ölçmekten kaçınmayı, insanın

<sup>5</sup> Feyzî-i Hindî *Divanı*'nda bulunan 174 numaralı (s. 280) bu gazel için bk. [https://s8.picofile.com/file/8280528092/%D8%AF%DB%8C%D9%88%D8%A7%D9%86\\_%D9%81%DB%8C%D8%B6%DB%8C.PDF.html](https://s8.picofile.com/file/8280528092/%D8%AF%DB%8C%D9%88%D8%A7%D9%86_%D9%81%DB%8C%D8%B6%DB%8C.PDF.html)

kendini aşmasını ve korkulardan uzaklaşmasını salık vermiştir. Fennî'nin bu tür beyitlerinde anlamın daha çok nasihat karakteri taşıdığı görülmektedir.

Fennî, Farsça gazellerini sade bir üslupla ifade etmiştir. Bu şiirlerinde daha çok sevgilinin güzellik unsurlarından bahsetmiştir. Bu bağlamda çeşm (göz), la'l gibi kırmızı dudak, güzel kokulu miske benzetilen hâl (ben), rûy-ı ahmer (al yanak) gibi sevgiliye ait güzellik unsurları şiire konu olmuştur. Ayrıca klasik Türk şiirinde sevgili tipini temsil eden gül ile âşık tipini temsil eden bülbüle yer verilmiştir. Fennî son gazeline daha çok aşk ve aşkın hallerinin yansımalarını dile getirmiş, bu husustaki çaresizliğini ifade etmiştir. Fennî'nin gazellerindeki ahenk, akıcılık ve sadelik gibi üslup özelliklerinden hareketle Fars edebiyatının zirve şairlerinden Hâfız-ı Şirâzî'nin (ö. 792/1390 [?]) etkisi altında kaldığı söylenebilir.

## 2. Farsça Şiirlerin Metni ve Türkçe Çevirileri

### 1. (Tahmis) [A 11<sup>b</sup>]

*Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün*

تخمیس غزل فیضی، ہندی قدس سرہ

من حیاتی یافتم کاورا عدم نا محرمست

من صباحی را رسیدم کہ ظلم نا محرمست

من کتابیرا بخوانم کہ رقم نامحرمست

من براہی میروم کانیجا قدم نامحرمست

در مقامی حرف می گویم کہ دم نا محرمست

### Tahmîs-i Gazel-i Feyzî-i Hindî Kuddise Sırruhu<sup>6</sup>

Men hayâtî yâftem k'ûrâ 'adem nâ-mahrem est  
 Men sabâhî râ resîdem ki zulem nâ-mahrem est  
 Men kitâbî-râ be-hânem ki rakam nâ-mahrem est  
 Men be-râhî mî revem k'ancâ kadem nâ-mahrem est  
 Der makâmî harf mî gûyem ki dem nâ-mahrem est

<sup>6</sup> قدس سرہ (Kuddise sırruhu): Allah onun sırrını mukaddes eylesin.

*İçinde yokluk olmayan bir hayat buldum. İçinde karanlık olmayan bir sabaha vardım. İçinde harflerin/ yazıların olmadığı bir kitap okuyorum. Adım atmanun olmadığı bir yola doğru gidiyorum. Nefesin/sesin olmadığı bir makamda konuşuyorum.*

7 از تمادی، ورود نامها شکوا مکن  
وز برای این ز دفتر نام ما امحا مکن  
این سخن را نیک بشنو رد مستدعا مکن  
ما اگر مکتوب ننویسیم عیب ما مکن  
در میان راز مشتاقان قلم نامحرمست

Ez-temâdî-i vürûd-ı nâm[e]-hâ şekvâ me-kon<sup>8</sup>  
V'ez berây-ı in zi-defter nâm-ı mâ imhâ me-kon  
În suhen-râ nîk bi'şnev redd-i müsted'â me-kon  
Mâ eger mektûb ne'nvîsîm 'ayb-ı mâ me-kon  
Der-miyân-ı râz-ı müştâkân kalem nâ-mahrem est

*Mektupların sana gelişindeki uzamalardan/gecikmelerden şikâyet etme ve bundan dolayı ismimizi defterden silme. Bu sözü iyi dinle, talebi reddetme. Biz eğer mektup yazmazsak bizi ayıplama. Zira gönüllü kavuşma arzusu ile dolu olan âşiklar arasındaki surlara kalem (bile) mahrem değildir.*

در ازل لطف و تجلی کرد جانان در دلم  
پرتو مهر جمالش شد درخشان در دلم  
دیگران را کی توانم کرد مهمان در دلم  
با خیال او ننگجد یاد خوبان در دلم  
هر کجا سلطان کند خلوت حشم نامحرمست

Der-ezel lutf u tecellî kerd cânân der-dilem  
Pertev-i mihr-i cemâleş şod dırâhşân der-dilem  
Dîgerân-râ key tevânem kerd mihmân der-dilem  
Bâ-hayâl-i û ne-günced yâd-ı hûbân der-dilem  
Her kucâ sultân koned halvet haşem nâ-mahrem est

<sup>7</sup> Kanaatimizce metinde “nâm-hâ” şeklinde yazılan kelimenin anlam bütünlüğü açısından “nâme-hâ” şeklinde okunması daha uygundur.

<sup>8</sup> Yazma eserde geçen nâm-hâ kelimesi baz alındığında mısra şu şekilde tercüme edilebilir:

“İsimlerin sana gelişindeki gecikmelerden şikâyet etme”



*Sevgili ezelden beri gönlüme lütfedip tecelli kaldı; (Böylece) Onun cemalinin (yüzünün) nurunun aydınlığı gönlümde parladı. Artık başkalarını/kesreti gönlümde ne zamana kadar misafir edebilirim? Onun hayali sebebiyle gönlümde diğer güzellerin düşüncesi yer almaz. Sultanın olduğu yerde maiyetine yer yoktur.*

گر نباشی پاک دامن ای سعادت جوی عشق  
کی ترا جنبش نماید شاهد گلروی عشق  
هرکس آفته را مسدود ماند سوی عشق  
منزل تر دامنان نبود حرم کوی عشق  
هر که نبود پاک دامن در حرم نامحرمست

Ger ne-bâşî pâk-dâmen ey sa'âdet-cûy-ı 'ışk  
Key tu-râ cünbiş nümâyed şâhid-i gül-rûy-ı 'ışk  
Her kes-i âlüfte-râ mesdûd mâned sûy-ı 'ışk  
Menzil-i ter dâmenân nebved harîm-i kûy-ı 'ışk  
Her ki nebved pâk-dâmen der-harem nâ-mahrem est

*Ey aşkta mutluluk arayan eğer iffetli olmazsan aşkın gül yüzlü güzeli sana yüzünü nasıl göstereceğin? İffetsiz olana aşk yolu kapalı kalır. Aşk mahallesinin kutsal mekânı iffetsiz olanların konağı olmaz. Harem'de/Ka'be'de iffetli olmayan kimselere yer yoktur.*

فنیاز نشئه ما می فروشان غافلند  
می فروشان کی بداند باده نوشان غافلند  
از کمال ذوق ما دنیا پرستان غافلند  
فیضی از بزم نشاط ما حریفان غافلند  
هر کجا ما جام می گیریم جم نامحرمست

Fenniyâ ez-neş'e-i mâ mey-fürûşân gâfilend  
Mey-fürûşân key be-dâned bâde-nûşân gâfilend  
Ez-kemâl-i zevk-i mâ dünyâ-perestân gâfilend  
Feyzî ez-bezm-i neşât-i mâ harîfân gâfilend  
Her kucâ mâ câm mî-gîrîm Cem nâ-mahrem est

*Ey Fennî, bizim neşemizden şarap satanlar gafildirler. Şarap satanlar, nasıl bilsinler (hatta) şarap içenler bile gafildirler. Bizim zevkimizin mükemmelliğinden dünyaya tapanlar gafildir. Ey Feyzî! Eğlence meclisimizden meyhane ehli habersizdir. Kadeh tuttuğumuz mekâna Cem bile mahrem değildir.*

2 (Nazm) [A 34<sup>b</sup>]

*Fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün*

نرود آنکه بشهراه شریعت بقر است  
بقری نیز نشاید نه بقر بلکه خر است

Ne-reved ân ki be-şeh-râh-ı şerî'at bakar est  
Bakarî nîz ne-şâyed ne bakar belki har est

*Kim ki şeriat yolunda gitmezse öküz gibidir. Hatta bir öküz de değil, belki eşektir.*

بتو شاید که بمیزان ذکا می سنجی  
گرچه راوی طبرانیست سخنها خبر است

Be-tu şâyed ki be-mîzân-ı zekâ mî sencî  
Gerçi râvî Taberânîst<sup>9</sup> suhen-hâ haber est

*Sen her şeyi belki zekâ terazisi ile ölçüyorsun. Her ne kadar rivayet eden Taberânî de olsa o sözlerin kendisi haber (hem Resûlullah hem de sahâbe ve tabiînden aktarılan söz)'dir.*

هر کجا زان گذرد عارف اگر فردوسیست  
گر کجا مردم نادان نهد پا سقراست

Her kucâ z'ân güzered 'ârif eger firdevsîst  
Her kucâ merdüm-i nâ-dân nihed pâ sakar est

*Bir yerden bir arif zat geçse orası cennet olur. Cahil insan her nereye ayak bassa orası cehennem olur.*

این تک و تاز و پرستش چه عجیبست و غریب  
ورنه معبود تو در دیر فنا سیم و زر است

În tek ü tâz u perestîş çi 'acîbest ü garîb  
Verne ma'bûd-ı tu der-deyr-i fenâ sîm u zer est

<sup>9</sup> Taberânî (ö. H. 360/M. 971) yaşadığı dönemde hadis hafızı olarak tanınmış, ensâb, hadis ve tarih bilgisiyle zamanının önde gelen alimlerinden olmuştur (Görmez 2010: 310).

*Bu koşturma ve tapınma ne acayip ve garip! Yoksa senin fenâ âlemindeki ilahın altın ve gümüş mü?*

گذر از خیشتن از خوف و رجا ایمن باش  
ورنه ای خواجه که هستی بتو آشوب تر است

Güzer ez hışten ez havf u recâ eymen bâş  
Verne ey hâce ki hestî be-tu âşûbter est

*Kendinden (varlığından) korku ve ümitten geç de güvende ol. Yoksa ey hoca (efendi) varlık sana daha fazla kargaşa verir.*

### 3 (Gazel) [A 39<sup>a</sup>]

Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün  
دلبری دیدم که دیروز بود چشمانش کبود  
در دو چشمم سنبلستان شد پذیرای وجود

Dilberî dîdem ki dîrûz bûd çeşmâneş kebûd  
Der-dü çeşmem sümbülistân şod pezîrâ-yı vücûd  
*Dün gözleri mavi renkli güzel görünce iki gözümde sümbül bahçesi varlık buldu.*

سینه با مهر و خیالش معدن فیروزه گشت  
پیش از این رنگ دگر در خاطرم موجود بود

Sîne bâ-mihr<sup>10</sup> u hayâleş ma 'den-i firûze geşt  
Pîş ez-în reng-i diger der-hâtirem mevcûd bûd

*Önceleri yâdımda başka renk vardı. Gönül, onun sevgisi ve hayaliyle firuze madenine döndü.*

یعنی با چشم سیه مفتون بودم پیش از این  
چیست درمانی ندانم در دلم دردم فرود

Ya 'ni bâ-çeşm-i siyeh meftûn bûdem pîş ez-în  
Çîst dermânî<sup>11</sup> ne-dânem der-dilem derdem füzûd

<sup>10</sup> mihr: tayf D.E

<sup>11</sup> dermânî: tedbîrî D.E

*Demem o ki daha önce siyah gözlere tutkundum. Gönlümdeki derdimi arttıran bu durumun çaresi nedir, bilmiyorum.*

تا بیاندازند سیلاب فنا خاخام را  
برهم آتش می زند از دیدنش قوم جهود

Tâ beyândâzend seylâb-ı fenâ hâhâm-râ  
Ber hem âteş mî zenend ez-dîdeneş kavm-i cühûd

*Hahamı (Yahudi din adamını) yokluk seline attıklarında Yahudi kavmi onu görmek için ateş yakarlar.*

گفتگوی لعل رنگینش زبام لال کرد  
تار گیسوی سیاهش از سرم هوشم ربود

Goft-gû-yı la'l-i rengîneş zebânem lâl kerd  
Târ-ı gîsû-yı siyâheş ez-serem hûşem rübûd

*Sevgilinin la'l gibi kırmızı dudağı hakkında sohbet etmek beni dilsiz bıraktı. Onun siyah saçının telleri aklımı başımdan aldı.*

گر نبیند فرقتش وصفش نکوید اهل عشق  
خوش نبوید تا نسوزد اندر آتش دار عود

Ger ne-bîned firkateş vasfeş ne-gûyed ehl-i 'ışk  
Hoş ne-bûyed tâ ne-sûzed ender âteş dâr-ı 'ûd

*Aşk ehli, o güzelin ayrılığını görmezse onun vasıflarını söylemez. Nitekim öd ağacı ateşte yanmayınca güzel koku vermez.*

داغ مهرش در سویدا تا بکی داری نمان  
فنی خال سیهرا یار در گردن نمود

Dâğ-ı mihreş<sup>12</sup> der-süveydâ tâ-be-key dârî nihân  
Fenniyâ hâl-i siyeh-râ yâr der-gerden nümûd

*Ey Fennî! Sevgilinin siyah renkli beni boynunda gördüğünden beri gönlüniün ortasındaki siyah noktada aşktan dolayı oluşan yarayı ne zamana dek gizleyeceksin?*

<sup>12</sup> mihreş: hasret D.E

4 (Gazel) [A 40<sup>b</sup>]

Müstef'ilâtün müstef'ilâtün  
(Fa 'lün fa 'ûlün fa 'lün fa 'ûlün)

<sup>13</sup> خالی که دارد در روی احمر  
بر گل فتاده یک مسک ازفر

Hâlî ki dâred der-rûy-ı ahmer  
Ber-gül fütâde yek misk-i ezfer<sup>14</sup>

(Sevgilinin) al yanağı üzerindeki ben, (sanki) güle düşmüş güzel kokulu bir misk tanesidir.

بلبل برای گلها ننالد  
اوصاف رویش می کردد ازبر

Bülbül berây-ı gül-hâ ne-nâled  
Evsâf-ı rûyeş mî kered ez-ber

Bülbül, güller için inlemiyor, sevgilinin yüzünün vasıflarını ezberden okuyor.

روز فراقش کردم تصوّر  
مرآت دل شد زین حال مغیر

Rûz-ı firâkeş kerdem tasavvur  
Mir'ât-ı dil şod z'în hâl muğber

Onun ayrılık gününü hayal ettim ve bu durumdan dolayı gönül aynam tozlandı.

بی یار قصرش رونق نیابد  
عطری نیابد بی عود زجمر

Bî-yâr kasreş revnak ne-yâbed  
'İtrî ne-yâbed bî-'ûd zi-micmer

Öd ağacı olmayan tütsü kabında güzel koku bulunmadığı gibi sevgilisi olmayanın sarayında da güzellik olmaz.

<sup>13</sup> ki dâred: ne dâred D.E

<sup>14</sup> Sevgilinin beni hem güzel kokulu hem de siyaha yakın parlak renkli miske benzetilmiştir.

فنی خیالم با یار روشن  
بی مه نباشد شبها منور

Fennî hayâlem bâ-yâr rûşen  
Bî-meh ne-bâşed şeb-hâ münevver

*Ey Fennî! Hayalim sevgili ile aydınlıktır çünkü ay olmayınca geceler aydınlanmaz.*

5 (Gazel) [A 68<sup>b</sup>]

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün  
من فی دائم که اینست التفات یار من  
خنده می آرد بیارم گریه بسیار من

Men ne-mî dânem ki înest iltifât-ı yâr-i men  
Hande mî âred be-yârem girye-i bisyâr-i men

*Çok ağlamamın sevgiliyi güldürmesi onun bana bir lütfu mudur bilmiyorum.*

من از این اندیشه ناکم غصه دارم روز و شب  
چون ندانم که چه باشد منتهای کار من

Men ez-în endîşe-nâkem gussa dârem rûz u şeb  
Çün ne-dânem ki çi bâşed müntehâ-yı kâr-i men

*Gece ve gündüz sürekli düşünce ve keder içerisindeyim; sonumun nereye varacağını bilmiyorum.*

نیک دانستم که از دردم اطبا عاجزند  
از کجا باید دوا یا رب دل بیمار من

Nîk dânistem ki ez-derdem etibbâ 'âcizend  
Ez-kucâ yâbed devâ yâ Rab dil-i bîmâr-ı men

*Tabiplerin derdimi tedavi etmekten aciz olduğunu çok iyi anladım. Ey Allah'ım bu yaralı günlüme nereden bir çare bulayım?*

طاعتم در نزد معبودم سواد روست همه  
با چه تدبیری سفیدتر آیدش رخسار من

Tâ'atem der-nezd-i ma'bûdem sevâd-ı rûst heme  
Bâ çi tedbîrî sefidter âyedeş ruhsâr-ı men

*Tüm ibadetlerim Allah katında yüz karasıdır. Acaba hangi tedbirle yüzüm ağarır?*

در میان بندگان پر جرم می جویی منم  
پادشاهيست خطا پوش ولی خنکار من

Der-miyân-ı bendegân pür-cürm mî-cûyî menem  
Pâdişâhî'st hatâ-pûş[est]<sup>15</sup> velî hünkâr-ı men

*Kullar arasında çok günahkâr birini arıyorsan o benim. Fakat hataları örten bir padişahım var.*

فنيا فاضل ترین شاعرانم شك مدار  
رفت تا ايران و توران شهرت گفتار من

Fenniyâ fâzîlterîn-i şâ'irânem şek me-dâr  
Reft tâ Îrân u Tûrân şöhet-i goftâr-ı men

*Ey Fennî! Şüphesiz şairlerin en üstünü benim. Sözlerimin/şiiirlerimin ünü ta İran'dan Turan'a kadar ulaştı.*

## Sonuç

Dindar bir aile ortamında yetişen Yozgatlı Fennî, tasavvuf yolunda Nakşibendi tarikatına bağlıdır. Farsça ve Arapçayı çok iyi düzeyde bilen şairin *Divanı*'nda az da olsa bu dillere ait şiirler bulunmaktadır. Fennî'nin Molla Câmî'nin *Bahâristân* adlı eserini Türkçeye tercüme etmesi onun Farsçayı Arapçadan daha iyi bildiğinin göstergesidir. *Divanı*'nda beş Farsça manzume bulunan Fennî bu şiirlerinde dinî ve tasavvufî konuların yanında aşk, aşkın halleri, sevgilinin güzellik unsurlarını ifade etmeye çalışmıştır. Sevgili; mavi gözlü, siyah saçlı, la'l gibi kırmızı dudaklı, al yanaklı, hoş kokulu bene sahip bir güzel olarak tasavvur edilmiştir.

Fennî'nin *Divanı*'ndaki manzumelerden biri tahmis nazım şekliyle yazılmıştır. Fennî'nin Feyzî-i Hindî'nin gazeline yazdığı bu tahmiste başa eklenen mısraların kafiye, vezin, kelime tercihi ve muhteva yönünden

<sup>15</sup> Metin tamiri yapılan bu kısım köşeli parantez ile gösterilmiştir.

uygunluk arz ettiği görülmektedir. Fennî, Feyzî-i Hindî'nin tasavvufî muhtevalı bu şiirinde anlam kaynaşmasını sağlamıştır. Bu şiir, Fennî'nin Feyzî-i Hindî'den etkilenmesinin yanı sıra kendine has tonlamasıyla şiiri yorumlaması açısından da dikkat çekicidir. Diğer şiirlerinden biri nazm, üçü de gazel nazım biçimiyle kaleme alınmıştır. Fennî'nin bu Farsça şiirlerde kafiye, redif ve vezin hususiyetleri konusunda bir zorluk yaşamadığı görülmektedir. Bu birkaç şiirden hareketle şairin üslubu hakkında kesin bir hüküm çıkarmak zor olsa da bu manzumelerden yola çıkarak şairin zarif ve sade bir söyleyişi benimsediğini söyleyebiliriz.

### Kaynakça

- AY, Faruk (2021), "Yozgatlı Fennî'nin Şiir ve Şair Anlayışına Dair Bazı Tespitler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (ESTAD)*, C. 4, S.1, s. 391-408.
- BABÜR, Yusuf (2019), "Erzincan Mevlevihanesi'nin Son Postnişini Kemahlı İbrahim Hakkı'nın Farsça Şiirleri", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 12, Sayı 2, s. 368-392.*
- BAŞPINAR, Fatih (2012), "Sultan II. Bayezid'in Farsça Şiirleri Üzerine", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 8, s. 37-66*
- DEĞİRMENÇAY, Veyis (2020), "Resmî ve Farsça Şiirleri", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S. 64, s. 33-47.*
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1997), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- ERGİN, Ali Şakir (hızl.) (2021), *Yozgatlı Mehmed Said Fennî Dîvânı ve Tıpkıbasımı*, Ankara: Anıl Grup Matbaacılık Yayıncılık.
- ERGİN, Ali Şakir (1995), "Fennî Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 12, s. 349.*
- GÖRMEZ, Mehmet (2010). "Taberânî" *TDV İslâm Ansiklopedisi C. 39, s. 310-312.*
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal (1969), *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- İPEKTEN, Haluk (1999), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul: Dergah Yayınları.*
- KANAR, Mehmet (2013), *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları.



- KANAR, Mehmet (2014), “Bâkî Divanındaki Farsça Şiirler” Doğu Esintileri, S. 2, s. 1-40.
- KARADENİZ, Şaban (2019), Fennî Divanı Şerhi (Gazeller Dışındaki Şiirler), Yüksek Lisans Tezi, Yozgat: Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞEN, Uğur (2018), Yozgatlı Mehmed Saîd Fennî Divânı Gazellerinin Şerhi, Yüksek Lisans Tezi, Yozgat: Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIZ, Alim (2004), “Süleyman Nazîfe Göre İran Edebiyatının Edebiyatımıza Etkisi” Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. VIII/ 1, s. 159-201.
- YILMAZ, Ozan (2013), “Necâtî Beg’in Farsça Şiirleri”, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 11, s. 273-291.

**Elektronik Kaynaklar:**

<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fenni-mehmed-said-fenni-yozgatli>  
(12. 11.2021)

[https://s8.picofile.com/file/8280528092/%D8%AF%DB%8C%D9%88%D8%A7%D9%86\\_%D9%81%DB%8C%D8%B6%DB%8C.PDF.html](https://s8.picofile.com/file/8280528092/%D8%AF%DB%8C%D9%88%D8%A7%D9%86_%D9%81%DB%8C%D8%B6%DB%8C.PDF.html)

**EKLER (Yazmanın varakları)**

**TIPKIBASIM**

A 11b

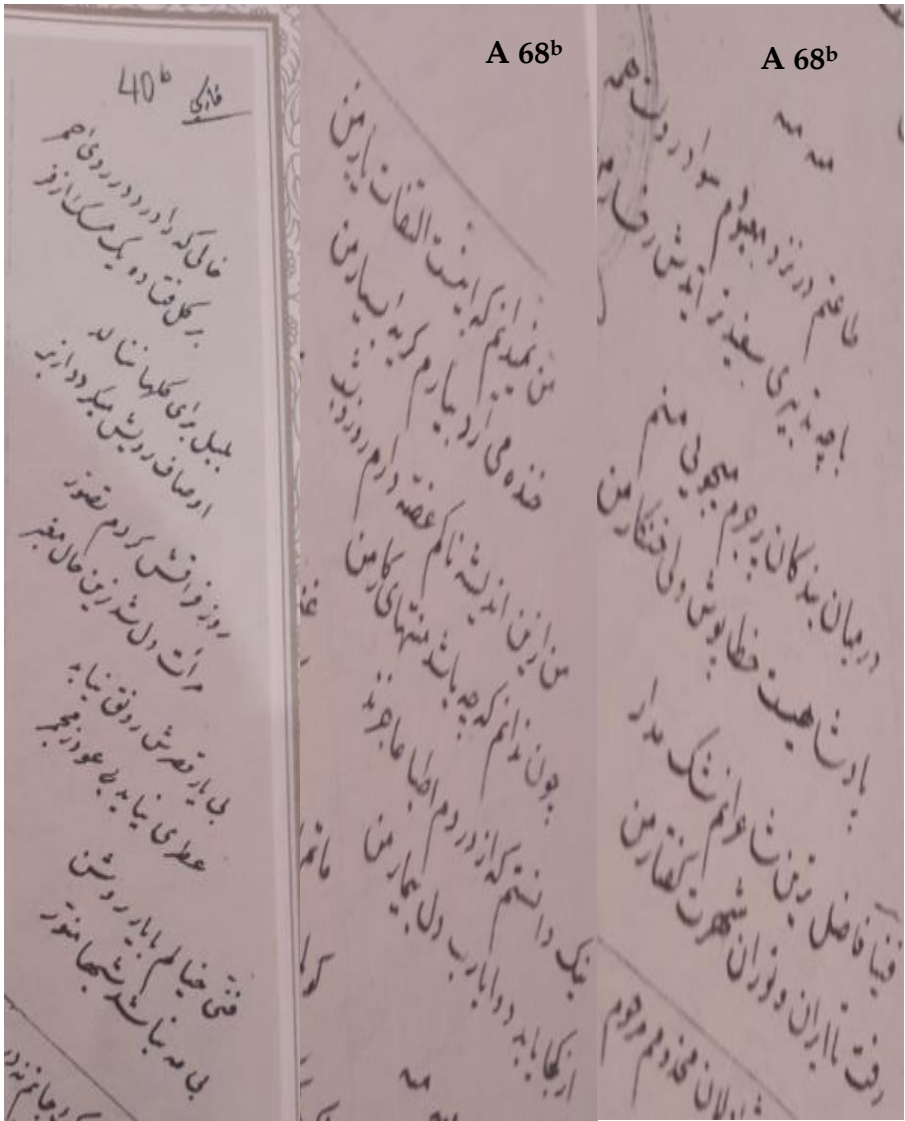
من عیان با من کارها عدم با عیانت  
من سباهی در سینه که با علم با عیانت  
من کتابی که از آنم که علم با عیانت  
من ز منی میرم که علم با عیانت  
در مقام حرف بیگویم که علم با عیانت  
از قادی و در روزها ما عاشق و ماکن  
و نوزاد این زودتر نام ما عاشق و ماکن  
این سخن را یک نشود در دست ماکن  
ما که عیب تو به سبب ماکن  
در میان زلمت کان کلم با عیانت  
در اول لطف تجلی کرد جان دردم  
بشود چه جانشند او نشان دردم  
بیکار تا کی تو نام کرد مهمان دردم  
با خیال از کفید با خوان دردم  
هر یک سلطان کند خلوت چشم با عیانت  
کرباشی یک از من ای سعادتی عیانت  
کی ترا جیش نماید حد کلدی عیانت  
هر کس لغت را صد و دماند سوختی عیانت  
منزل تو امان بود هر کس کی عیانت  
هر که بود یک دامن دردم با عیانت  
سه صد سه

A 34b

زود که شد از دست بفرات  
بفری نین شکایت برین  
بپوشا یک به آفت خند با عیانت  
سکه ساری کبر سیر از دست  
در کجا آن کدر دقایق از دست  
هر کجا مردم نادانیه در دست  
هر کجا مردم از دست عیانت  
اینک دوازده و یک با عیانت  
در نیمه معبود تو بود و جا این با عیانت  
در زبانت از هر چه با عیانت  
در نه ای تو آنچه با عیانت

A 39a

مرفال کمال  
دبری دیدم که در روز بوجوشش بود  
در در چشم سبستان شایزای بود  
سینه با مهر و خیاش معدن نیر ز دست  
پیش ازین رنگ در در خاطر موجود بود  
یعنی چشم سینه مفتون بود پیش ازین  
چیت در مانی ز منم دردم دردم دردم  
تا باید از نو سیلاب فنا خا خا خا  
بر هم آتش میزند از روی چشم جهود  
کفتگوی اهل کیش با ناله کرد  
آز کیسوی سیاس از رسم جو کم بود  
گرمیند و قش و صفین کعبه اهل کیش  
خوش بود با نوزاد آتش دار عود  
داغ مهرش در سوره ایکی داری حمان  
قیافال سیر ایدر در کردن نمود  
ساز  
انام



A 68<sup>b</sup>

A 68<sup>b</sup>

فناهی 40  
 خالی که زار در دردی هم  
 بر کل فتاده یک مسک از فر  
 بیل بی کلینا لاد  
 اوصاف در پیش بیک دراز  
 روز و فراتش کردم تصور  
 مات دل شد زین حال مغیر  
 بی یار قصرش رونق نیاید  
 عطری نیاید به عود ز جگر  
 فتن خیالم با یار روشن  
 بی مه نباشد شجبا مند  
 کوه جانم ز...

من نمیدم که اینست القات این  
 خذه می آرد بیارم کریم بسیار  
 من ازین اندیشه نامم غصه دارم دردم  
 چون نامم که چه باشد منتهای کار  
 نیک دانستم که از دردم اطبا عاجزند  
 از کجا باید دو ابا رب دل بجای من  
 مانه  
 کوه

مه مه  
 طاعتم در نزد بهیوم سود درون هم  
 با چه پیروی سفید ز آیدش رخسار  
 در میان بندگان بجوم بهیوی منم  
 پادشاهیت خطا پوش ولی خنکار من  
 قیافه فاضل ترین شاه علم شک مدار  
 رفت تا ابران و نوزان شهرت کفار من  
 شاهان مخدوم مردم